

Zelfs plaatst de Schrift zich op nóg verhever standpunt.

De vrome is haar niet genoeg voor het groot maken van Hem, wiens in volstrekt an de majesteit en mogendheid is. Alle kind des menschen moet Gods naam verheerlijken. Maar ook zoo is de kring van wat God lof moet geven, nog op verre na niet omgetrokken. In dien kring neemt de Schrift, met al wat mensch heet, vanzelf ook de heerschen der engelen op. „Looft den Heere al zijne heerschen, gij zijne dienaars, die zijn welbehagen doet.“ Alle Cherubs, Archangels en Serafinen.

En dan daalt die kring weer uit de hemelen af, om ook de onbevleete schepping te omsluiten. Niet enkel al wat adem heeft moet God loven. „Al zijne werken, aan alle plaatsen zijner heerschappij“, moeten zijn roem verheerlijken. „Looft hem, zon en maan! Looft hem, alle gij lichtende sterren!“ „Looft den Heere, gij sneeuw en damp en gij, stormwind, die zijn woord doet.“ De bergen en de heuvelen, de cederboomen op den Libanon, en evenzo het wild gedierde en al het vee, het kruipende gedierde en het vogelenheir dat tusschen de takken singt, het moet al God groot maken, het moet overvloedige sprake uitroepen. Geen volk en geen taal mag er zijn, waar hun stem van lof en prijs niet wordt gehoord. „o, Heere, onze Heere, hoe heerlijk is uw naam op de gansche aarde!“

Ge staat alsoo als mensch geroepen om God te loven, te midden van een Schepping, waarvan een toon uitgaat, die u tot het loven van uw God uitlokt, en die straks weer op uw lied van lof en aanbidding een door alle sterren ruischende weerklink geeft.

Het is niet een doode, met stonheid geslachte, zwijgende schepping, maar een schepping die leeft, die een toon uitgaat. En voor wie een oortje van die taal en dien toon der schepping te verstaan, geeft ze een ruischenden stroom van aanbidding te beluisteren, die samenstemt met den toon en de taal der aanbidding in uw eigen hart.

En tusschen die beide, tusschen die roerselen van uw eigen hart en die toongeluiden in de schepping, heeft de Schrift een band gelegd in de gevoelsfeer der tonenwereld, in de weelde der toonkunst, in den levendichheid der geheiligde muziek.

Psalm na psalm roept u op, om niet alleen de stemme des Heeren in de schepping te beluisteren, en zelf met uw menschenstem uw God te verheerlijken, maar ook uw God lof te zingen met orgel en snarenspel, met de luit en de harp, met vroolijk klinkende cimbalen en vreugdegeluid.

Orgel en snarenspel zijn alsoo geen bijzaak, maar een onmisbaar bestanddeel in de aanbidding; een van God u geboden middel, om rijker in zijn lof en aanbidding te genieten; en hem ook door de tonenwereld met uw ziel naderbij te komen.

Toegegeven toch, dat een lofverheffing in het bedehuis met enkel menschenstemmen plechtig en indrukwekkend kan zijn, dat is toch ook die menschelijke zang toonkunst, en stijgt ze in waarde en wint ze in uitwerking, als ze kunstmatig verlijnd en ontwikkeld is.

Vreugdegeluid uit de keel en vreugdegeluid van de harp, het is beide een aangrijpen van de harmonie die God in een wonderde wereld om u heen besloten heeft, en die gij de éne maal door uw keel, de andere maal door het tokkelen van de harp of door het bespeelen van het orgel opwekt, en met de wereld van uw hart in saamsamenstemming beweegt.

En of ge daartoe nu het metaal doet aan slaan, of de gepannen snaar trillen laat, of uw eigen keeldrag door luit of basun klankvol naar buiten drijft, het is altoos weer een beweging, een roering in uw ziel, die zich vertolkt in een klankuiting van die tonenwereld, die u in alle sterren omringt.

Niet de zanger, niet de harpenaar schept die tonenwereld. God schiep ze. Ze was er, eer den eersten mensch het eerste vreugdegeluid van tusschen de takken omving. Ze ligt besloten in de voor trilling en golving vatbare lucht om u heen. En u als mensch is het geschonken, om door uw stem, door uw keeltrilling of door uw hand die wonderde wereld in beweging te brengen.

En als uw keel, of uw hand door het instrument, die wonderde tonenwereld in beweging zet, dan is het of de golving, die beweging, die innerlijke zang van uw hart er in uitvloeit, er een weerklink uit opwaagt, er door wordt meegevoerd, er door ontspannen, er door verrijkt wordt. Verrijkt niet het minst daardoor, als anderen saam met u op hetzelfde oogenblik gelijke aandoening ondergaan, gelijke gewaarwordingen in de ziel doormaken, en zoo uw lof en aanbidding door zang en orgelspel met de hune tot één machtigen stroom van aanbidding saamvloei.

Ja, meer nog, omdat die trillingen en die golvingen der tonen als een macht van buiten op u terugwerken en zich in het oneindige verliezen, is het, of die heerlijkheid „als de keel zich mag paren aan het geluid der snaren“, u met God zelve in gemeenschap brengt, zoals die lof en aanbidding van uit deze aarde zich voortplant, die hemelen door, tot in de sterren, waar engelen de gouden citers tokkelen, en alles uitvloeit in één oceaan der aanbidding om Gods troon.

Gansch wonderbaar is 'menschen keel en stemband door God op die tonenwereld aangelegd, en geen vreugdegeluid is er, dat op aarde het schoon van de menschenstem te boven gaat.

Een gave, ongelijk verdeeld. Zuidelijk zijn de volkeren met schooner klank in de keel begaafd dan in kouder streken; en in de zelfde streek wat breed verschil tusschen de onwillekeurige klanken, valsche in maat en toon, van ons straatgekras, en de rhythmisch ontwikkelde stem van den kerken zanger.

Maar wat verschil ook opdoike, de menschelijke stem blijft in haar aanleg een vreugdegeluid van hemelschen oorsprong; en eerst in het rijk der heerlijkheid dat komt, zal ze al haar zuiverheid, al haar weelde voor den troon des Heeren te beluisteren geven.

En toch, die menschelijke stem op zichzelf laat een leemte over, en daarom schonk God haar een even wonderde aanvulling in het instrument.

Een stuk koper, een gespannen dierenhuid, strakke snaren, een hoorn van der dieren kop, een vlak van glas, tot zelfs een riet aan de rivier gesneden, het zijn de schijnbaar nietige en toch in hun uitwerking zoo prachtige middelen, die God zelf den mensch verordend heeft, om uw menschelijke stem te steunen, menschenstemmen te vereenigen, en het menschenhart in samenwerking en saamsamenstemming te brengen met de tonenwereld die u omringt.

Ook hierin is en hierin wordt gezondigd. Een toonkunst heeft zich ontwikkeld, die voor den mensch en niet voor God wil bestaan. Een kunst, die geen hoogere roeping grijpt, dan om het oor te streelen, het gemoed onware aandoeningen te doen doordrenken, weelde zonder hoogere strekking te doen indrieken.

Een zonde, minder nog bij de groote, reusachtige toonkunstenaars ingeslopen, dan wel voortwoekerd bij een van God vervreemd publiek, dat hun kunstproducten, ook waar ze God bedoelden en het heilige bezielde, puur tot eigen vermaak misbruikt.

Vandaar de tegenzin, die zich bij een vromer geslacht tegen deze verwereldsche muziek heeft vastgezet.

En dat is goed ook, want muziek is nooit onschuldig, en ook vergiftige muziek is een macht die medeleert. Ze telt haar slachtoffers bij hekatomben.

Maar wat niet mag is, dat om dit misbruik Gods kinderen al zouden laten om zang en orgelspel in den dienst des Heeren te stellen. Veeleer moet tegen dit misbruik in vromen kring het geheiligd gebruik van keel en snaren spel overstaan.

En daarom is het een teeken van bezielde leven, dat ook onder ons zang en snarenspel zijn plaats herwinnt.

Een Christenvolk dat niet Gode tot eere zingt en speelt, verminkt zichzelf.

Amsterdam, 8 Jan. 1904.

Gereformeerd gymnasium te Amsterdam.

Het jongste jaarverslag van het Gereformeerd gymnasium te Amsterdam getuigt opnieuw, hoe deze uitnemende inrichting onder de voortreffelijke leiding van Prof. Woltjer bloeit en voortgaat geleidelijk maar vast zich uit te breiden.

Het aantal leerlingen, dat dit jaar tot 125 steeg, overtreft reeds dat van de meeste stedelijke gymnasia in ons land, niettegenstaande deze door staatsgeld voor een groot deel in de salarissen kunnen voorzien, en het te betalen schoolgeld daardoor veel lager is.

Voor de deugdelijkheid van het onderwijs, aan ons Gereformeerd gymnasium, pleit niet alleen, dat bij het eindexamen, door gecommiteerden van den Staat bijgewoond, 17 van de 20 leerlingen slaagden, maar ook, dat allengs steeds meerdere ouders, die niet Gereformeerd zijn, toch uit pädagogische overwegingen voor de opleiding hunner zonen aan dit gymnasium de voorkeur geven.

De zoo vaak geuite bewering, dat onderwijs, aan een confessionneelen grondslag gebonden, niet wetenschappelijk zou kunnen zijn, wordt daardoor wel op de beste wijze gelogenstraft. Onder de gymnasia in ons land neemt de modelinrichting van Prof. Woltjer, zelfs naar het oordeel onzer tegenstanders, een plaats der eere in.

Des te meer is het daarom te betreuren, dat ook dit gymnasium met geldelijke zorgen te kampen heeft. De giften en bijdragen van leden en begunstigers daalden met ongeveer 1/6. En al sluit de balans nog niet met een nadeel saldo, men vergeet niet, dat dit alleen daaraan te danken is, dat Prof. Woltjer voor het onderwijs bij voorkeur gebruik maakt van zijne leerlingen, die aldus een praktische oefenschool doorlopen, maar dan ook geen salaris ontvangen, zooals onder normale omstandigheden zou moeten worden uitgekeerd.

Het verslag eindigt daarom met de verwachting uit te spreken, dat spoedig door de Regeering een einde zal gemaakt worden aan de bevoorrechteling der staatsgymnasia en ook de bijzondere gymnasia subsidie zullen ontvangen.

Het is niet onmogelijk, dat wij staan aan den vooravond van niet onbelangrijke gebeurtenissen op het gebied van het onderwijs, als vrucht van den gang van zaken op staatkundig gebied gedurende de laatste jaren.

De misstand, dat in een land als het onze, waar het christelijk beginsel blijkt nog zoo vast en diep geworteld te zijn in vele harten, juist de inrichtingen op den christelijken grondslag slechts getolereerd zouden zijn en eenen moeilijken strijd om het bestaan te voeren hebben tegenover de bevoorrechte publieke scholen, heeft zich reeds veel te lang pijnlijk doen gevoelen op allerlei manier.

Voor elke schrede op den weg, die naar toekenning van volkomen rechtsgelijkheid voeren moet, zijn wij natuurlijk dankbaar; doch dat wij er nog niet zijn, beseffen wij eer meer dan minder.

Met name op financieel gebied gaapt nog steeds een breede kloof; voor alle dingen hebben wij nog uit eigen beurs te zorgen, terwijl uit de door allen saamegebrachte belastingmiddelen met milde hand voor de openbare inrichtingen wordt gezorgd.

Of in een volgend verslag aangaande dit punt vooruitgang zal kunnen worden geboekt, valt uiteraard nog niet te voorspellen; maar vast staat, dat, zoo dit niet geschiedt, dit de schuld der regeering niet zal zijn.

Bekend is het bij de Tweede Kamer ahangende gemaakte wetsontwerp, waarin een poging wordt gedaan, om de rechtsgelijkheid te temperen.

De bepalingen van dit ontwerp te bespreken en te beoordeelen ligt niet op onzen weg; maar wel willen wij den wensch hier uitspreken, dat deze poging met goeden uitslag moge worden bekroond.

De ontvangst, die aanvankelijk in allerlei kringen r aan te beurt viel, geeft wel eenigen grond voor de verwachting, dat het zijnen weg naar het Staatsblad zal vinden.

Of nog meerdere wijzigingen op dit gebied te wachten zijn? En dan zulke, die niet alleen de meer materiele belangen raken, maar ook die betrekking hebben op de inrichting van het middelbaar onderwijs in verband met het gymnasium?

Aanleiding tot die vraag geeft het feit, dat een commissie werd benoemd van regeeringswege, om te adviseeren over een betere aanwending van de verschillende soorten van scholen.

Voorzitter is prof. Woltjer; en diens denkbeelden op dit punt zijn niet geheel onbekend; reeds meermalen sprak hij zich dienaangaande uit; mochten die ook bij de commissie ingang

vinden en door de regeering gedeeld worden, dan zouden gewichtige veranderingen daarvan het gevolg zijn.

Met verklaarbare belangstelling verbeiden wij het resultaat van de overleggingen der saamwerkende heeren.

De overtuiging, dat verandering noodig is, omdat wij met hoogere burgerscholen en gymnasia niet op den goeden weg zijn, wordt door niet weinigen gedeeld; en het oogenblik is wellicht gunstig, om deze zaak op beteren leest te zetten.

Voor de toekomst van ons volk is deze aangelegenheid van groot belang.

En van belang is daarbij ook, dat de mannen van christelijken huize de handen vrij krijgen, om door geestelijke bearbeiding der natie eenen dam op te werpen tegen de zoo machtige geestelijke strooming, die het toelgt op de ontkenning van ons volk.

Tegen den geest, die alle heil alleen zoekt in stofelijke welvaart en in het bevorderen van materieel belang, stellen ook wij ons met de belijdenis van den levenden God, die in den beginne hemel en aarde geschapen heeft; en met de erkenning, dat Hem te vrezen het beginsel is der wijsheid op alle terrein des levens.

Gewichtig is onze roeping, om door onze school mede te werken aan de vorming van jonge mannen, die straks bekwaam bijkomen mogen, om dat beginsel te doen doorwerken in al hun kennen en doen.

Daartoe te mogen bijdragen is de hoogste, heerlijkste taak, waartoe onze Vereeniging zich heeft opge maakt.

Daan wenkt ons een schoon ideaal, dat prikkelt tot inspanning onzer kracht en ons lust geeft en moed, om zelfs groter bezwaren en moeite, dan tot dusver nog ons deel zijn geweest, ons te getroosten.

God in den hemel doe ons dat gelukken.

Deze verwachting is niet te hoog gespannen.

Bij de ingediende wet op het Hooger Onderwijs, zijn reeds maatregelen in dien geest voorgesteld.

En naar het voorloopig verslag meldt, werd in de Tweede Kamer, door alle partijen, de wenschelijkheid van subsidieering der bijzondere gymnasia erkend.

Een kentering, die onze tegenstanders eert, maar tegelijk getuigenis aflegt voor den uitnemenden naam dien onze Christelijke gymnasia bezitten.

Theologische faculteiten.

Nu de memorie van beantwoording der Regeering het licht zag, en waarschijnlijk in Februari het wetsontwerp in zake het Hooger Onderwijs in openbare beraadslaging zal komen, duikt van meer dan ene zijde de vraag op, of incidenteel niet tegelijk een beslissing ware te nemen aangaande de Theologische faculteit aan de Rijksuniversiteiten.

Wat de Regeering daartoe het voorstel niet deed, is op haar standpunt begrijpelijk. Haar wetsontwerp doelde niet op reorganisatie van onze Staats-hoogescholen, maar op de vrijmaking van het bijzonder Hooger Onderwijs.

Intusschen is het bij de langzame werkmethode onzer volksvertegenwoordiging niet te verwachten, dat in deze periode de reorganisatie van het Hooger Onderwijs zal tot stand komen. En hoe de politieke toestand na 1905 er zal uitzien, kan niemand met zekerheid zeggen.

Waar we thans een Christelijk Kabinet bezitten, dat steeds meer het vertrouwen van de betergerinde elementen in ons volk verwerft, zou er dus veel voor te zeggen zijn, dat althans omtrent de Theologische faculteiten een beslissing genomen werd.

Te gemakkelijker zou dit vallen, omdat en wetenschappelijk en staatsrechtelijk en religieus de inrichting dezer faculteiten reeds lang door ieder veroordeeld is.

Wetenschappelijk. Want de bestaande Theologische faculteiten zijn noch een zuivere faculteit van godsdienstwetenschap naar den zin der modernen, noch een faculteit der godgeleerdheid gelijk de orthodoxen die willen. Ze zijn een hybridisch monster. En de verdeling der vakken, aan de verouderde encyclopaedie van Prof. Doedes ontleend is zoo geantiqueerd, dat niemand eigenlijk, weet, wat onder de „Inleiding op de leer van God“ te verstaan is, en de hoogleraren, met dat vak belast, er eenvoudig van maken wat zij willen.

Staatsrechtelijk. Want het is in strijd met de Grondwet, die aan alle gezindheden gelijke bescherming toezegt en elke bevoorrechtiging van één kerkgenootschap veroordeelt, dat deze theologische faculteiten zoo zijn ingericht, dat zij alleen dienst kunnen doen voor de Nederlandsche Hervormde kerk.

En religieus. Want het is een ergernis voor het Christ-geloof van ons volk, dat de meeste dezer theologische professoren geen ander levensdoel schijnen te kennen, dan de Schrift aan te vallen, de heiligste mysteriën van ons geloof te bestrijden en het modernisme onder onze predikanten te propaganderen.

De klacht over deze theologische faculteiten is dan ook algemeen.

Prof. Pijper wees onlangs in een artikel in het Theologisch Tijdschrift op de Engelsche Universiteiten, die zooveel grootere mate van autonomie bezitten, en bepleitte reorganisatie naar dat model ook van onze landshoogescholen. Nu een Christelijk Kabinet de benoeming der hoogleraren in handen heeft, ducht men gevaar voor de vrije ontwikkeling der wetenschap en wensch daarom de benoeming der hoogleraren aan de universiteiten zelf over te laten.

Ook van ethische zijde is men niet gerust. Dat te Utrecht, het bolwerk der ethische theologie, een Gereformeerd tot hoogleraar benoemd werd, gaf tot een storm aanleiding.

En de Gereformeerde broederen in de Hervormde kerk mogen dankbaar zijn, dat

een hoogleraar hun beginselen zal bepleiten, maar voldaan zijn zij niet. De faculteiten, opgericht in den bloeitijd der Gereformeerde theologie om voor de belangen der Gereformeerde kerk te zorgen, behooren volgens hen rechtens alleen door Gereformeerde theologen te worden bezet.

Terwijl eindelijk de studenten, die aan deze inrichtingen hun opleiding ontvangen, steen en been klagen, dat hun hoofd opgevuld wordt met bijbelcritiek, inleidingsquaestien enz., maar hetgeen ze noodig hebben voor de prediking in de gemeente hun niet of niet voldoende word geboden.

De macht van het conservatisme is sterk. Aan die macht alleen is het toe te schrijven, dat een inrichting, die niemand voldoet, nog zo lang stand kon houden. Maar het is ook duidelijk, dat een reorganisatie van deze theologische faculteiten door ieder met vreugde zou worden begroet.

Nu zal iedere poging onzerzijds om dit vraagstuk aan de orde te stellen, allicht met eenig wantrouwen worden begroet. Zou het daarom niet mogelijk zijn, dat die groep in de Tweede Kamer, die zich min of meer beschouwt als de officiële tolk der Hervormde kerk, dit hangijzer aanpakte en het ijer smeedde, terwijl het heet is?

Het geldt hier niet alleen het belang van een bepaalde kerk. Het gaat hier om de handhaving der Christelijke beginselen voor heel ons volksleven. En een vruchtbare samenwerking der Christelijke partijen tot oplossing van dit vraagstuk schijnt ons niet onmogelijk toe.

Kerkelijke censuur.

Onze opmerking, dat de kerkeraden ten slotte genoodzaakt kunnen worden met censuur op te treden tegen degenen, die seeten en muerlijen begeeren aan te rijken in kerken of wereldlijke regeeringen, wanneer vermaan niet baat, heeft aanstoot gegeven.

Men las daarin den raad om personen, die al te hartstochtelijk voor de School ijverden en alleen Schoolmannen in den kerkeraad wilden kiezen, door den kerkelijken banvloek te treffen.

Natuurlijk is dit onze bedoeling niet. En in zooverre de korthed der uitdrukking tot dit misverstand aanleiding kon geven, haasten we ons, dezen verkeerd indruk uit den weg te ruimen.

Ons standpunt is steeds geweest, dat de beide stroomingen in ons kerkelijk leven, de voorstanders der universitaire en die der seminaristische of kerkelijke opleiding, elkander broederlijk moeten verdragen. Hoe belangrijk het geschilpunt ook zijn moge, het raakt geen fundamenteel punt der zaligheid, en er is geen de minste reden, om ter wille van dit verschil van inzicht elkaar te verketteren of te bannen. Dat zoo Doopersch, maar niet Gereformeerd zijn.

Dat in dezen strijd der meeningen van beide zijden soms afkeurenswaardige midelen gebruikt worden, om aan eigen meening de meerderheid in kerkelijke vergaderingen te bezorgen, moge te betreuren zijn; maar wij vertrouwen, dat een ernstig woord van vermaan voldoende zal wezen, om dat partijwezen den kop in te drukken. En in elk geval zou het wapen van de kerkelijke tucht, in dien strijd tegen broeders gebruikt, eer kwaad dan goed doen.

Maar — en hierop doelde onze opmerking — het geval laat zich denken, dat een bepaalde groep in onze kerken het beginsel van de eigen inrichting tot een geloofsdogma maakt, dat boven de belijdenis en de kerkkenorde staat; dat deze groep zich organiseert, met de bepaalde bedoeling en toelgt, dit dogma, dat noch in Gods Woord, noch in de belijdenis gegrond is, en door niet één Gereformeerde kerk ooit is beleden, tot een articulus stantis aut cadentis ecclesiae te maken; dat deze organisatie met dit sectarische uitgangspunt zich gaat stellen tegenover den wettigen kerkeraad, om dezen te verdringen en de macht over de gemeente zich aan te matigen, die God aan de ambtsdragers schonk; en in dat geval zou de kerkeraad, na lang en ernstig vermaan, ten slotte wel tot een tuchttoefening moeten overgaan.

Wie dat weersprekt, weersprekt niet ons, maar het Avondmaalsformulier onzer kerken. Waar de duidelijke toelgt en begeerte openbaar wordt om een secte te stichten en opstand tegen den kerkeraad te prediken, daar mag de kerkeraad dezulken niet ten avondmaal toelaten.

Dat dergelijke gevallen zich thans reeds hebben voorgedaan, is niet door ons gezegd. Maar wel waren er bedenkelijke verschijnselen, die tot een ernstig woord van waarschuwing noopten.

Wie eenmaal een verkeerd weg inslaat, wordt zoo licht door de macht van het zondige beginsel tot uitersten gedreven, die hij zelf bij den aanvang zou veroordeeld hebben.

Onze kerkeraden mogen daarom wel toezien, dat zijzelf, door partijde keuze der ambtsdragers, geen voedsel geven aan deze verkeerde beweging.

Bij de keuze voor het ambt mag niet de voorkeur voor de School of de Universiteit den doorslag geven, maar moet alleen gevraagd, welke mannen door God met de beste gaven en talenten voor deze taak zijn toegerust.

Naar het woord der apostelen: Ziet dan om, broeders, naar mannen uit u, die goede getuigenis hebben, en vol des Heiligen Geestes en der wijsheid zijn.

Rome en de critiek.

Dat de bijbelcritiek ook onder Roomsche theologen haar invloed gevoelen deed en soms tot zeer bedenkelijke uitingen van Roomsche exegeten aanleiding gaf, is een notoir feit, waarop *De Heraut* daarom de aandacht vestigde, omdat in den strijd tegen

het ongelooft heel de Christelijke Kerk voor het Goddelijke gezag der Schrift behoort pal te staan.

Des te verblijdender is daarom het feit, dat ook de tegenwoordige Paus dit gevaar inziet, en niet aarzelt doortastende maatregelen te nemen om aan dit kwaad een einde te maken. Een der verstaande critici was de abt Loisy in Frankrijk, die in zijn werken: *La religion d'Israël*; *L'évangile de l'Eglise*; *Etudes évangéliques*; *Autour d'un petit livre*; *Le quatrième évangile*; zeer bedenkelijke stellingen verkondigd had. De Paus onderwierp deze boeken aan het Hoog-gerechtschhof van het H. Officie, die ze op den index plaatste. En dat de Paus aan dit oordeel zijn volle goedkeuring hechtte, blijkt uit een schrijven van den Kardinaal Merry del Val aan den aartsbisschop van Parijs, dat we aan *De Tijd* ontleenen:

„Op bevel van den Heiligen Vader moet ik U. E. kennis geven van de maatregelen, die Z. H. heeft noodig geacht te nemen in zake de werken van den abt Alfred Loisy. De grove dwalingen, waarvan die werken overvloeien, betreffen voornamelijk: De primitieve Openbaring, — De authenticiteit der evangelische leuten en leeringen — De Godheid en de wetenschap van Christus — De opstanding — De Goddelijke Instellingen der Kerk — De Sacramenten. De H. Vader diep bedroefd en ten eerste bezorgd over den hoogst nadeeligen invloed, dien zulke geschriften reeds uitgeoefend hebben en nog uitoefenen zullen, heeft deze werken aan het oordeel van het Hoog-gerechtschhof van het H. Officie onderworpen. Dit Gerechtschhof heeft na rijp beraad en langdurige studie formeel de Werken van den abt Loisy, in een decreet d.d. 16 Dec. 11. veroordeeld, welk decreet de H. Vader in een audientie op 17 Dec. ten volle heeft goedgekeurd. Mij is opgedragen, aan U. E. het authentieke afschrift van dat decreet te doen toekomen, welk groot belangrijkheid aan Uwe E. wel duidelijk bijkken zal. (W.R.) K. CARD. MERRY DEL VAL.“

Kardinaal del Val heeft volkomen recht, waar hij op de belangrijkheid van dit besluit wijst.

Het toont, dat de Paus met vastheid en bealtheid optreedt, om aan de extravagantiën der critische school in Frankrijk paal en perk te stellen.

En de ernst van dit Pauselijk vermaan staat wel eenigszins in contrast met den luchthartigen toon, waarop onlangs in de roomsche pers onze klacht over het voortwoekeren der critische richting in de roomsche kringen beantwoord werd.

Nil contra Deum aut bonos mores.

Critiek op hetgeen uit den kring der studenten voortkomt, dunkt ons als regel ongeraden.

De student leeft zijn eigen leven. Hij is nog niet gecorpooreerd in de groote maatschappij. Daardoor weegt zijn woord niet zoo zwaar en is meer vrijheid van beweging hem geoorloofd.

Voor al wanneer dit woord beperkt blijft tot eigen kring in studenten-blad of almanak, zal men wijs doen met niet op elke slak zout te leggen. Ook omdat de critiek door misverstand van het studenten-jargon licht onrechtvaardig zou kunnen worden.

Alleen dient ook onze studentenwereld zich stipt te houden aan den alouden regel van het nil contra Deum aut bonos mores. Geen scherts of luim mag aan den eerbied voor God of aan de goede zeden te kort doen. En vooral onze Gereformeerde studenten hebben in dit opzicht nog veel nauwer toe te zien, dat hier niet over den band heengesprongen wordt. Optimi corruptio pessima.

Het is daarom, dat een zacht woord van protest tegen den studenten-almanak van het studentencorps te Kampen niet achterwege mag blijven.

Wij begrijpen, dat de studenten te Kampen met leede oogen twee hunner meest geliefde hoogleraren zagen heengaan, gevolgd door een niet onaanzienlijk getal hunner medestudenten.

Maar wanneer in verband met dit feit in hun almanak gesproken wordt van „verraders die verachtelijk zijn“, dan getuigt zulk een bittere uiting meer van onheilig wrakegevoel, dan van oprechte smart.

Wij wijzen alleen op deze eene uitlating, omdat zij het sterkst spreekt.

Maar voor den geest van het studentencorps te Kampen zal het pleiten, wanneer een volgend jaar de redactie voor een editio castigata zorgt.

Dit is beter, dan dat men later publiek retracteeren moet wat beter in de portefeuille ware bewaard gebleven of, nog liever, nooit uit de pen ware gevloeid.

De „boni mores“ onzer studenten mogen onder onzen kerkelijken strijd niet lijden.

Wij zijn daarom dankbaar, dat de almanak van het studentencorps aan de Vrije Universiteit zich zelfs aan elke zinspeling op ons kerkelijk leven speende.

Hatelijkheden op kerkbodes, predikanten, hoogleraren en studenten eener bevreemde inrichting hooren in een studentenalmanak niet thuis.

Eikenboomen der gerechtigheid.

Een belangstellend lezer vraagt ons, wat te verstaan is onder de uitdrukking „eikenboomen der gerechtigheid“, die ontleend is aan de profetie van Jesaja 61:3.

Bijkbaar is de bedoeling van deze vraag, of de Schrift dit schoone beeld gebruikt om daarmede aan te duiden de dieper ingeleide en wel gefundeerde kinderen Gods, gelijk thans in onze vrome kringen dezen term gemeenschappelijk gebruikt wordt, dan wel of dit beeld slaat op alle kinderen Gods zonder onderscheid, in zooverre zij door Gods wederbarende genade „een planting des Heeren genoemd worden, opdat Hij

verheerlijkt zijn deze „eikenboomen der gerechtigheid“, van de zelfde hierin alleer zondaar, die distel vergele. In de eer dat de verta tigheid min volgen den hie Lutherische v kelijke staat terebintboom eenige overe en is het e Luther voord boom den e maar beide zelfde.

De terebint (die in de zu voorkomt, m landen van ontwikkeling nuttige boom en op bergh en steekt h hout uit. I stekend ges boom levert waaruit een voor al de hars of terp in de strek terebint, die zijn wortelen zowel in de rijke bladeren.

Wanneer l boomen der wel gemeend, opmerken, d met de eike De afgoderij vond gemeen groen gebood dezen afgodis ken van de Juist omdat i gewaardeerd hun eenzame trokken, we afgoden geof der zonde“ de boomen der de ware gel God den H dienen en ee door Zijn na. Toch schij gezocht. Be het ongelooi niet gesteld i Israëlieten, e heid zouden dat deze teg door den pro Veel juiste ring, dat Jes tusschen den groenen terel grond geplaa omdat hij g zijn bladeren gebrek aan vergelijkt Je goddelooze: eik (ot bet afvalten en heeft. En m beeld van e het tegende Israël, dat worden: op boomen der des Heeren.

In dien gelijk dan i van Gerefot onze Kanties exegeten een met deze ter niet bedoelt kinderen Go die „door het en die vruch gelijk onze l. Gelijk de pr ook uitdruk allen te sam in eeuwighe zij zullen zij een werk mi lijk worde“.

Toch beh gebruik niet te worden a. Vooreerst ten allen tij beeld beant gerechticheit kind, dat Christus is: geloof heeft, tigheid voor is voor God geloofs verz overhand he dan geerd: de staat van genade vasts woordt niet kind hier w.

En in de dat de pro stelling ma den rechtva kinderen Ge „treurigen harte“, van. Voor hen z heerlijkste v zalfd met e om het jaar uit te roep vrijheid en sieraad voo

Kerk voor behoort pal

in het feit, dit gevaar, de maat, kwaad een, tande critici die in zijn, evangile de, autour d'un, le; zeer be, had. De, a het Hoog-, die ze op, Paus aan dit, chtte, blijkt, naar Merry, van Parijs,

der moet ik, tegelen, die in zake de, y. De grove, vvoelen, be, Openbaring, asche teiten, e wetenschap, De Godde-, cramenten, zeezste be-, vvoef, dien, l hebben en, Werken aan, shof van het, chisbof heeft, e formeel de, decreet d.d., decreet de, 17 Dec. ten, dragan, aan, dat decreet, elangrijkheid, el VAL."

men recht, van dit be-

vastheid en, extravagan-, nkrijk paal

ik vermaan, st met den, langs in de, het voort-, in de room-

bonos

kring der, als regel

ven. Hij is, roote maat-, woord niet, van bewe-

perkt blijft, d of alma-, let op elke, de critiek, nten-jargon, worden.

ntenwereld, uden regel, nos mores, en cerbied, en te kort, seerde ste-, nog veel, t over den, ptimi cor-

woord van, ak van het, ichterwege

n te Kam-, meren meest, ngaan, ge-, tal hunner

et dit feit, van, ver-, dan ge-, e van ont-, e uitlating,

studenten-, wanneer, een editio

r publiek, de porte-, nog liever,

ten mogen, et lijden, de alma-, de Vrije, zinspeling

predikan-, eener be-, n studen-

id.

ons, wat, g, eiken-, tleend is

ze vraag, gebruikt, lieper in-, en Gods, en dezen, dan wel, en Gods, zij door, planting, pdat Hij

verheerlijkt worde." Met andere woorden: zijn deze „eikenboomen der gerechtigheid" zoo genaamd in tegenstelling met het geknakte riet en de rookende vlaswiek, waarvan dezelve profet elders spreekt, of ligt hierin alleen een tegenstelling met den zondaar, die door Jesaja bij een doorn en distel vergeleken wordt.

In de eerste plaats nu zij opgemerkt, dat de vertaling eikenboomen der gerechtigheid minder juist is. Onze vertalers volgden hierbij het voorbeeld van de Lutherse vertaling, maar in het oorspronkelijke staat *ele*, dat eigenlijk betekent terebintboomen. Wel vertoont deze boom eenige overeenkomst met den eikenboom, en is het daarom wel te begrijpen, dat Luther voordien bij ons onbekenden terebintboom den eikenboom in de plaats stelde, maar beide boomen zijn toch niet hetzelfde.

De terebintboom of *pistacia terebinthus*, die in de zuidelijke landen van Europa ook voorkomt, maar toch alleen in de warme landen van Palestina en Arabie tot volle ontwikkeling komt, is een zeer sierlijke en nuttige boom. Hij groeit meest in dalen en op berghellingen, staat gewoonlijk alleen en steekt hoog boven het lager kreupelhout uit. Het witte, harde hout is uitstekend geschikt voor timmerwerk. De boom levert vruchten, die eetbaar zijn en waaruit een goede olie bereid wordt. En vooral is de terebint zeer geschat om de hars of terpentijn, die uit de bast vloeit. In de streken van Palestina verliest de terebint, die genoegezaam water heeft voor zijn wortelen, nooit zijn blad en draagt zoowel in den zomer als in den winter zijn rijke bladerenkroon.

Wanneer hier nu sprake is van terebintboomen der gerechtigheid, dan heeft men wel gemeend, gelijk ook onze Kanttekenaren opmerken, dat daarin een tegenstelling lag met de eikenboomen der ongerechtigheid. De afgoderij van de afvallige Israëlieten vond gemeenlijk plaats op hoogten en onder groen geboomte, en meermalen wordt bij dezen afgodischen dienst bepaaldelijk gesproken van deze eiken- of terebintboomen. Juist omdat deze boomen zoo hoog werden gewaardeerd en door hun hoogten stam en hun eenzaam groei zoo sterk de aandacht trokken, werd in hun nabijheid aan de afgoden geofferd. Tegenover deze „boomen der zonde" zou de profet dan de „tere bintboomen der gerechtigheid" stellen, omdat de ware geloovigen niet de afgoden, maar God den Heere in gerechtigheid zouden dienen en een planting zouden zijn, waardoor Zijn naam werd verheerlijkt.

Toch schijnt deze tegenstelling ons te gezocht. Een boom, waarbij of waarmede het ongeloovige Israel afgoderij pleegt, kan niet gesteld worden tegenover de geloovige Israëlieten, die zelf boomen der gerechtigheid zouden genoemd worden. Ieder voelt, dat deze tegenstelling mank gaat en daarom door den profet niet bedoeld kan zijn.

Veel juist en eenvoudiger is de verklaring, dat Jesaja hier een tegenstelling maakt tusschen den blink opgewassen en altijd groenen terebintboom, die in een waterrijken grond geplaatst is, en den terebint, die, omdat hij geen water heeft, verarmt en zijn bladeren vallen laat. Bij zulk een door gebrek aan water verarmden terebint, vergelijkt Jesaja in hoofdstuk 1: 30 den goddelooze. Want gij zult zijn als een eik (of beter terebint) welks bladeren afvallen en als een hof, die geen water heeft. En met een terugslag op dit droeve beeld van den goddelooze, wordt nu juist het tegendeel geprofeet van het geloovige Israel, dat door den Messias zal verlost worden: opdat zij genaamd worden eikenboomen der gerechtigheid, eene planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde.

In dien zin kan dus gezegd worden, gelijk dan ook alle uitleggers, niet alleen van Gereformeerde zijde, zoals Calvin, onze Kanttekenaren, maar ook de nieuwere exegeten eenparig toestemmen, dat de profet met deze terebintboomen der gerechtigheid niet bedoelt enkele bijzonder begenadigde kinderen Gods, maar alle wedergeborenen, die „door het geloof in Christus zijn ingepplant en die vruchten der gerechtigheid dragen," gelijk onze Kanttekenaren het uitdrukken. Gelijk de profet in hoofdstuk 60: 21 dan ook uitdrukkelijk zegt: „En uw volk zullen allen te samen rechtvaardigen zijn, zij zullen in eeuwigheid de aarde erfelijk bezitten; zij zullen zijn eene spruit mijn plantingen, een werk mijner handen, opdat Ik verheerlijkt worde."

Toch behoeft daarom het gewone spraakgebruik niet als onjuist of onschrijftuurlijk te worden afgekeurd.

Vooreerst niet, omdat niet ieder geloovige ten allen tijde en evenzeer aan dit schoone beeld beantwoordt. De terebintboom der gerechtigheid toont u het beeld van Gods kind, dat niet alleen door het geloof Christus is ingepplant, maar ook nu dat geloof heeft, daarom vruchten der gerechtigheid voortbrengt en werkelijk een eere is voor Gods naam. Wanneer die band des geloofs verzwakt, de zonde een zijdeling de overhand heeft en Gods naam eergesmaad dan geëerd wordt om onzettende, dan mag de staat van zulk een kind Gods door Gods genade vaststaan, maar zijn toestand beantwoordt niet aan den titel, waarmede Gods kind hier wordt genoemd.

En in de tweede plaats vergete men niet, dat de profet hier niet alleen een tegenstelling maakt tusschen den goddelooze en den rechtvaardige, maar ook tusschen de kinderen Gods zelf. Er is hier sprake van „treurigen Zions", van „gebrokenen van harte", van „gebrokenen in de gevangenis". Voor hen zal de komst van den Messias de heerlijkste verrassing zijn; want Hij is gezalfd met den Geest des Heeren HEREN om het jaar van het welbehagen des Heeren uit te roepen, den gevangenen te prediken vrijheid en den treurigen te beschikken sieraad voor asche en vreugde-olie voor

treurigheid. Eerst daardoor zal voor hen een nieuw tijdperk aanbreeken, waarin zij „eikenboomen der gerechtigheid" zullen genaamd worden en eene planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde."

Die profetie nu is zeker vervuld, toen Christus Jezus is gekomen, gelijk Hij zelf in de Synagoge van Kapernaum verklaard heeft, toen Hij zeide: „Heden is deze Schrift in uwe ooren vervuld." Dat is de rijkdom der Nieuw-testamentische bedeeeling tegenover den dienst der schaduwen. Het jubeljaar der verlossing na de dienstbaarheid der wet. De genade en de waarheid, die in Christus ons geschonken zijn.

De tegenstelling tusschen Oud en Nieuw testament, tusschen Israel voor de komst van Christus en de gemeente van den Pinksterdag ligt dus wel degelijk in dit woord opgesloten. Jesaja geeft hier een profetie, en deze profetie is eerst door de komst van Christus en de uitstorting des Heiligen Geestes tot werkelijkheid geworden.

Diezelfde tegenstelling nu vindt men tot op zekere hoogte nog altoos in het midden der gemeente. De wet is niet te niet gedaan, maar bleef een tuchtmeester tot Christus. Vandaar dat deze gebonden in de gevangenis, deze treurigen Zions, deze gebrokenen van harte, deze benauwen van geest nog steeds onder de gemeente gevonden worden. En eerst wanneer door hen persoonlijk in de prediking van het Evangelie en in de troostende inwerking van den Heiligen Geest in hunne benauwde zielen de blijde boodschap van het jubeljaar der verlossing is beluisterd, gaat ook voor hen de profetie in vervulling, dat hun gegeven is sieraad voor asche, vreugde-olie voor treurigheid, en weten zij, dat ook hun naam is geworden: eikenboomen der gerechtigheid, eene planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde.

Het Elberfelder stelsel.

(II Slot.)

Bij de beoordeeling van dit stelsel moet, naar ons voorkomt, tweerlei wel onderscheiden worden.

Vooreerst de staatsarmenverzorging zelf. En ten tweede de wijze, waarop door dit stelsel de staatsarmenverzorging nader geregeld en beperkt wordt.

Nu hebben wij nooit onder stoelen of banken gestoken, dat staatsarmenverzorging onze sympathie niet heeft.

In een christenland, waar de Kerk haar roeping begrijpt en de particuliere liefdadigheid bloeit, moest de Overheid de zorg voor de armen aan Kerk en particulieren overlaten.

Zoodra de Staat als armverzorger gaat optreden, verslapt de zenuw der barmhartigheid bij de kerk, gaat de particuliere liefdadigheid achteruit en wordt het pauperisme in de hand gewerkt.

Maar hoe ernstig onze bezwaren ook zijn tegen deze armvoogdij van den Staat, zo lang de Christelijke kerk haar roeping niet nakomt, en het particulier liefdebetoon niet bij machte is, in den steeds wassenden nood der armen te voorzien, kan de Overheid zich niet geheel aan deze taak onttrekken.

Natuurlijk heeft dit standpunt met het staats-socialisme niets gemeen.

Het staats-socialisme beschouwt kerkelijke barmhartigheid en particuliere hulp als lapmiddelen. Ieder lid van de gemeenschap, „volk" geheten, heeft recht op arbeid en brood. En als de arbeid ontbreekt, dan neemt de Staat het geld van den rijke en geeft brood aan den arme. Staatsarmenverzorging is hier het eigenlijke en het ware. Wie arm is, heeft recht op onderstand, en de Staat is verplicht hem en zijn gezin te onderhouden. En de Staat heeft dit zoo te doen, dat voor kerk en particulieren niets te doen overblijft.

Het is tegen dit door en door vicieuze stelsel, dat Groen in de Tweede Kamer den strijd heeft aangebonden. En wij verwachten dan ook niet anders, dan dat de Regeering tegen dat beginsel zich principieel verklaaren zal, wanneer ze onze armenwet herzielt.

Maar hoe beslist ook onze zijde tegen dit staats-socialisme de strijd aangebonden wordt, aan de andere zijde mag evenmin meegegaan met de Manchester school, die leert, dat de Overheid zich geheel van dit terrein te onthouden heeft, en de armen maar moet laten omkomen van gebrek en honger, wanneer de kerk en de particulieren hun roeping verzuimen.

Reeds onder Israel had God door de Overheid maatregelen laten treffen om voor de armen te zorgen. Aan de vrije liefde en het barmhartigheidsbetoon was niet alles overgelaten. Voor schuldenaars die gegijzeld werden, voor armen, die hun kleeid te pand hadden gegeven, voor hongerigen, die aren op het veld nalazen, waren wettelijke bepalingen gemaakt. En al is de vorm deze wetten, wijl theoretisch, voor ons geen norm, toch blijkt hier wel degelijk uit, dat de Overheid ook ten deze een roeping heeft.

Zoo heeft de Christelijke Overheid het dan ook steeds verstaan. Reeds vóór de reformatie doorbrak, had de Overheid gezorgd voor de armen, door het aanstellen van armenmeesters of Hellige-Geestmeesters. En hoezeer de kerken na de Reformatie er voor geijverd hebben, dat de Overheid aan het kerkelijk diakonaat recht zou laten wervaren en de armenzorg niet uitsluitend aan de Hellige-Geestmeesters zou overlaten, de kerken hebben nooit den eisch gesteld, dat de Overheid de zorg der armen geheel moest loslaten, ofschoon de kerk niet bij machte was voor alle armen te zorgen.

Eisch van het beginsel is dus niet, dat de Overheid zich geheel van dit terrein zal terugtrekken; maar wel, dat de hulp, die de Overheid biedt, beperkt worde tot het uiterst noodzakelijke, en tegelijk erkend worde, dat de Kerk van Christus en de

particuliere liefdadigheid hier de eerste en heiligste roeping hebben en de Staatszorg slechts als aanvulling dienst mag doen.

Gegeven dus eenmaal de noodzakelijkheid van Staatsarmenverzorging, omdat de Kerk of haar plicht verzuimt of niet bij machte is om te helpen, dan schijnt ook ons het Elberfelder stelsel voor de practijk de meeste voordeelen op te leveren.

Het groote gevaar toch, dat de armenbedeeeling het pauperisme zal aankweken, wordt door dit stelsel het meest gekoerd. Waar volgens dit stelsel onderstand alleen verleend wordt na persoonlijk bezoek, de arme voortdurend onder controle staat, en deze controle vooral dient om den arme uit zijn ellende op te heffen, daar toont de practijk, hoe juist dit stelsel, overal waar het werd toegepast, tot vermindering van het pauperisme leidde.

Slechts één bezwaar drukt dit stelsel. Met de kerkelijke armenzorg wordt hier, althans officieel, geen rekening gehouden. Het liefste zou ons daarom zijn, wanneer bij dit Elberfelder stelsel de maatregel ingevoerd kon worden, dat de staatsarmverzorger bij elken arme, die om steun vroeg, eerst informeerden naar zijn kerkelijke gezindheid, aan de diakonie der kerk mededeelden, dat hier hulp noodig was, en pas wanneer deze diakonie onmachtig of onwillig bleek om te helpen, in den nood voorzagen. Zoo zou van Overheidswege de roeping der Kerk erkend worden en een prikkel op het ingezonden kerkelijk leven onder volkskerk uitgaan.

Ook dan bleef nog de onbillijkheid, dat de leden der kerken, die haar eigen armen onderhouden, verplicht zijn door de hun opgelegde belasting mee bij te dragen voor de zoogenaamde „algemeene armen". Een onbillijkheid, die daarom te groter is, omdat de leden dezer „vrije kerken" bovendien ook voor predikantstractementen, kerkelijke kosten, onderhoud hunner scholen geen geringe offers zich te getroosten hebben, terwijl de leden der „volkskerk" met een onbeduidend hoofdgeld en een cent in de collecte kunnen volstaan en hun diaconale barmhartigheid grootendeels teert op kapitalen, die door het voorgelacht zijn opgetast.

Maar deze onbillijkheid weg te nemen, vermag de Regeering niet. En wie dit onrecht draagt om Christus wille, ziet ook in dit kruis eer een eere dan een schande.

Uit de Pers.

In het *Zeemische Kerkblad* schrijft Dr. Douma van Middelburg over het vervangen van het houten kerkgebouw door een steenen te Arnhem het volgende:

Vóór het oude jaar ons verlaten heeft wil ik nog even melding maken van de verdwijning der laatste houten Kerk op ons eiland. Zoals de meeste lezers weten, hadden wij hier vroeger enkele houten bedehuizen, waarvan dat van Arnhemden het laatste was, doch nu heeft de gemeente aldaar een steenen woning. Op zichzelf zou het der moeite niet waard zijn om er van te spreken, want of men des Sabbats opgaat naar een houten of naar een steenen Kerk, is wat het wezen der zaak betreft, precies gelijk, maar aan het oprichten van houten gebouwen na 1886 ligt een gedachte ten grondslag, en dat weten waarschijnlijk niet allen, en daarom wensch ik het een mede te deelen.

Algemeen is bekend, dat vóór de dolantie van de zijde der Gereformeerden in de Herv. Kerk menigmaal tot de toenmalige Chr. Geref. het ver wij werd gericht, dat deze de vaderlijke erve noodeloos naar wel hadden gezegd en het werd hun als eene grieva aangerekend, dat zij niet met meer klem voor de rechten der Gereformeerden waren opgekomen. Nu was dit verwijt zeer onbillijk, doch daarover wil ik niet spreken. Het was echter te verwachten, dat, wanneer eenmaal de strijd uit breken zou tusschen hen, die de Gereformeerde belijdenis wilden handhaven en de kerkelijke belijdenis wilden verwerpen, dat de kerkelijke belijdenis, de eersten zich niet goeddeels de kerkelijke goederen zouden laten ontnemen, en het was dus niet vreemd, dat de rechtbanken moesten beslissen over de vraag: aan wie de kerkelijke goederen voortaan zouden behooren. De Nederd. Geref. Kerken (dolerende) verloren het proces, en werden in het ongelijk gesteld, en allen die de Synodale organisatie trouw bleven, ontvingen het volle bezit van alle goederen.

Ik voor mij ben altijd blijde geweest, dat de rechtbank deze zaak heeft behandeld en daarover uitspraak gedaan, en ik kan mij ook zeer goed begrijpen, dat de mannen, die dit geing verloren, nooit hebben willen erkennen: dat vromis is rechtvaardig. Zij geloofden, dat hun onrecht aangedaan was en daartegen hebben zij geprotesteerd, en naar het woord van den vroeg ontstapen en diep betreunden ds. v. d. Bergh hebben toen onderscheiden kerken houten gebouwen opgericht, welke voortdurend het gelden onrecht in levendige herinnering moesten bewaren. Eens drakte hij zich eer kins uit, toen hij zeide: wij zullen houten kerken bouwen, en dit volhouden, al moet het ook tot den jongsten dag duren, en ik weet nog zeer goed, welk een bijval dit woord in breiden kring vond.

Was het wonder, dat ik daaraan dacht, toen Arnhemdena gemeente voor het eerst vergaderde in haar eenvoudige, net en sierlijk steenen huis en mij zelf vroeg: is er voortgang of niet? O zeker, die houten gebouwen leveren althans ongerief op, en de steenen, indien de muren althans niet al te dun zijn, beantwoorden veel beter aan het doel, maar als met de verdwijning van de eerste ook de gedachte, die tot de oprichting den stoet gegeven heeft, voor altijd verwijderd was, zou dat eene oorzaak van smart moeten zijn. Doch dit behoefte gelukkig het geval niet te zijn. Zij kan blijven leven ook zonder de hulp van houten kerken.

Acht ge dit dan van belang? Is het in den grond niet een dubbeltes kwestie? Moet de Kerk van Christus zich daarboven niet verheffen? Zoo kan men vragen, maar men vergeet dan, dat het allereerst een vraag van *recht* is, en dat aan die vraag vast zit de groote moetheid van de verhouding, waarin de Staat tot de Kerk staat en niet aan de vraag, al moet het ook tot den jongsten dag duren, en ik weet nog zeer goed, welk een bijval dit woord in breiden kring vond. Was het wonder, dat ik daaraan dacht, toen Arnhemdena gemeente voor het eerst vergaderde in haar eenvoudige, net en sierlijk steenen huis en mij zelf vroeg: is er voortgang of niet? O zeker, die houten gebouwen leveren althans ongerief op, en de steenen, indien de muren althans niet al te dun zijn, beantwoorden veel beter aan het doel, maar als met de verdwijning van de eerste ook de gedachte, die tot de oprichting den stoet gegeven heeft, voor altijd verwijderd was, zou dat eene oorzaak van smart moeten zijn. Doch dit behoefte gelukkig het geval niet te zijn. Zij kan blijven leven ook zonder de hulp van houten kerken.

bouw belemmert, moet worden weggeruimd en daarvoor moet het ook meer openstaan. Wij hebben nu eene schoone, maar ook zeer gewichtige taak te vervullen, waarvan de uitvoering alleen ver wacht kan worden in den weg van verootmoediging. Ook aan ons zal de waarheid uit den lofzang van Maria blijken: Hij heeft een krachtig werk gedaan door Zijn arm: Hij heeft verstoofd de hoogmoeden in de gedachten hunner harten. Hij heeft machtigen van de tronen afgetrokken en nederigen heeft Hij verhoogd: hongerigen heeft Hij met goederen vervuld en rijken heeft Hij ledig weggezonden.

Wij moeten voorttrekken, maar ook toezien, dat wij blijven aanvaarden wat ons uit het verleden behoort zoowel wat tegen ons als wat voor ons pleit. Daarom mag niemand zich lozmaken van het verleden en doen, alsof hij daar niets mede te maken heeft, en op den duur zou het zich geducht wreken, wanneer gereformeerden zich aan deze fout schuldig maakten.

De Heere, bij wien geen verandering is, geve maar Zijn trouw aan allen die Hem vrezen ook in dit opzicht een gereegde wisseling des jaars.

Het feit zelf is slechts van lokaal belang. Nu onze Gereformeerde kerken weten, dat de rechtbank onze aanspraken op het kerkgoed niet erkent, doet men natuurlijk wijs met het houten hulpgebouw te vervangen door een steenen huis.

Maar Dr. Douma vestigt volkomen terecht de aandacht er op, dat de gedachte, die in dat houten gebouw lag uitgesproken, onder ons niet mag te loor gaan.

Voor ons heeft deze herinnering dubbele waarde, juist omdat ze niet van een woord voerder der dolantie maar van een zoon der scheiding kwam.

Officiële Berichten.

Zondag 3 Januari des avonds half zeven nam onze geliefde Leeraar, Dr. Kreft, afscheid van de Geref. gemeente alhier. Z.W. Kerw. had tot text gekozen Joh. 15: 44.

Namens den kerkeraad werd hem door een der Broeders dank gezegd voor zijne diensten en door de gemeente werd hem Ps. 121: 4 toegezongen. De Heere stelde hem voor de kerk van Belkel tot een rijken zegen.

Het adres van den kerkeraad is thans: G. VAN WIJNOAARDEN, scriba, Monnickendam, 6 Jan. 1904.

Dr. H. Hoekstra, predikant bij de Geref. kerk van Arnhem (B) hoopt, D.V., op Dinsdag 12 Januari 1904, zijn 25 jarige ambtsbediening en tevens zijn 25 jarige echthvereeniging te herdenken.

Stelle de koning der kerk den geachten leeraar nog langen tijd tot een rijken zegen voor deze gemeente en zij 's Heeren gunst in ruime mate zijn deel.

Namens den kerkeraad J. TEN CATE, scriba. Arnhem, 29 December 1903.

Classis Dordrecht

De kerken in de classis Dordrecht worden opgeroepen ter vergadering, welke op 4 Febr. a.s. zal gehouden worden in de Consistorie der Wilhelmina kerk te Dordrecht. Panten voor het agendum moeten vóór of op 16 Jan. a.s. ingediend worden bij den eenstondigerekenende.

Namens den Raad der roepende kerk te 's Gravenhede. W. T. VAN DAM, praesid. M. VERHOEFF, scriba.

De kerkeraad der Geref. kerk van Sprang gevoelt zich gedrongen, langs dezen weg zijn hartelijken dank te brengen aan alle Zusterkerken en particuliere personen, die in haar grooten nood liefde en belangstelling hebben doen blijken door eene collecte voor Sprangs Geref. kerk te houden of eene gave te zenden.

Wij verkeerden in benauwende omstandigheden, maar de Heere was onzer in groote liefde gedachtig. Veier harter heeft Hij voor ons geopend zoodat wij met dank aan onzen God mogen zeggen, dat de gelden mild hebben gevloeid. Op enkele honderden guldens na zijn we in staat de hypotheek, groot f 2700, af te lossen. En voor de aflossing kregen wij uitstel.

Onze hartelijke dank dan aan allen die ons gelden toezonden, welke door den penningmeester schriftelijk verantwoord zijn aan de betrokt en kerken en personen, behalve aan enkelen, wier juiste adres of naam ons onbekend bleef. Ook aan deze Bra. en Zrs. onzen dank.

Menige kerk bleef echter in gebreke ons iets van het hare te schenken. Vele kleine kerken hebben het penningske der weduwe geoffert waover we elkander vaak met verwondering hebben aangezien, terwijl met meer aardse middelen gezegenden ons vergaten.

Ach, dat ook zij alsnog ons hulpe bieden!

Bij opdracht des kerkeraads: Dr. J. VISSER, praesid. F. M. DE JONGE, scriba. Sprang, Dec. 1903.

Buitenland.

Engeland. Theologische apathie. De Kersitactie voortgezet.

In een der Engelse Christelijke bladen trok een artikel onze aandacht, dat tot titel droeg: Theologische apathie, of anders uitgedrukt: onverschilligheid omtrent Godgeleerde of leerstellige vraagstukken.

Het feit, dat er zulk een apathie bestaat, wordt in dit opstel geconstateerd en wel door niemand minder dan den bekenden Dr. J. Guinness Rogers. Deze zegt: „Wie strijdt nu nog over de vijf punten van het Calvinisme, die zulk een groote plaats innamen bij onze vaders? Indien daardoor de verdraagsaamheid van dezen tijd werd aangeduid, zou men het met groote voldoening kunnen gadeslaan! Maar de beweging is veel verder gegaan. Een der bekwaamste schrijvers van de *Daily News* gaf ons een piltig artikel over: „Het afbreken der omheiningen", met welke omheiningen de lijnen zijn bedoeld, die de verschillende Godgeleerde denkbeelden van elkander scheiden.

Het was den schrijver opgevallen, dat deze omheiningen bij velen zoo totaal waren verdwenen, dat men geen onderscheid meer kent tusschen belijders der Drieëenheid en Unitariërs, of zelfs tusschen Christenen en Agnostici. Men zegt dat er goede menschen onder alle religies gevonden worden, en zelfs onder menschen die niet met al gelooven. Zij zijn rechtvaardig, vriendelijk, getrouw aan hun woord, trouwe vrienden, goede burgers — wat wil men

meer. Het practisch resultaat is: waarom zou men zulk een gewicht hechten aan het geloof? Op zijn best is het een zaak van bloote opinie, enz. enz.

Dit is een droevig verschijnsel. Zou niet overal hetzelfde zijn waar te nemen? De vraagstukken, die onze Gereformeerde vaders met zooveel vuur konden bespreken, al was het ook dat zij niet altijd de waarheid in liefde betrachtten, worden tegenwoordig nog wel op de theologische colleges behandeld, maar het is alsof het publiek ze met voornam minachting voorbij gaat. Daaruit is mede te verklaren, dat in menige gemeente het drijven der Hoog kerkelijken of Rituelisten zonder protest voortgaat en de Engelse staatskerk van lieverlede naar Rome terugvoert.

Er zijn nog kringen in Engeland, die zich tegen de Romaniserende richting in de staatskerk schrap zetten. De „Kensit-kruistocht" wordt nog altijd voortgezet, al is de man die de ziel daarvan geweest is, de boekhandelaar John Kensit, voor twee jaren door de hand van een onoverlaet gevallen. Diens zoon J. A. Kensit zet de zaak, door zijn vader op touw gezet, met dezelfde energie voort. Onder zijn leiding is de staf Wicklife predikers uitgebreid, zoodat tegenwoordig een derigtal mannen voor haar ijveren. Maar wat zijn dertig arbeiders voor een land als Engeland? Het is daarom te begrijpen, dat J. A. Kensit junior tracht gelden te verzamelen om een stichting te doen verrijzen, waarin jongelieden tot Wicklife predikers kunnen opgeleid worden, opdat in elk Engelsch grafschap de roepstem zal weerklanken om het Protestantisch karakter der Engelse staatskerk te bewaren.

Wij verblijden ons in deze beweging, al is het, dat wij van oordeel zijn, dat zij het kwaad niet in den wortel aantast. De Kensit beweging is te veel anti Roomsch en te weinig beslist Gereformeerd. Als men trachtte het Engelse volk te doen begrijpen, dat de bisschoppelijke hiërarchie, gelijk die in de Engelse staatskerk bestaat, in tegenspraak is met het woord Gods, en wanneer men de natie oproep om in de leer, en in de kerkgeering, en in de practijk des levens de Gereformeerde beginselen te aanvaarden, zou er met meer vrucht gearbeid worden, al ware het succes aanvankelijk slechts gering.

Zuid-Afrika. Het besluit der Synode de van de Geref. Kerk in zake de „Nat. Scouts" en „Hands-uppers".

Wij zijn thans in de gelegenheid, me te deelen, hoe het advies luidt van eene commissie, die geroepen was een voorstel te doen hoe men kerkelijk had te handelen met leden der kerk die in den jongsten oorlog aan de zijde der vijanden gestreden hadden (National Scouts) en met hen die zich zonder noodzaak of te vroeg hadden overgegeven (Hands-uppers). Het luidt aldus:

In zake de vragen van den kerkeraad van Middelburg en den Ring van Utrecht, „hoe met degeenen te handelen, die ontrouw aan Regeering en volk geworden zijn" is uwe commissie van oordeel, dat (de kerk het gedrag van personen, die ontrouw geweest zijn aan hunne Regeering en hun volk in den jongsten oorlog, door het opnemen van wapenen of anderszins den vijand hulp verleend hebben door woord of daad, als een ernstige zonde beschouw, die zij niet onbepist kan laten voorbijgaan, omdat zoodanige handelwijze in strijd is met de plichten van een lid van eene Christelijke Kerk en Staat en veel lijden, ellende, bitterheid en onvrede daarvoor veroorzaakt is. Doch, aangezien er vrede verklaard is en het de roeping van de Kerk is, om de goede orde te bewaren, en den vrede te bewerken, zoo beveelt uwe commissie aan, dat ter wille van het heil en den vrede onzer Kerk zoodanige personen vermaand worden tot bekeering en betering, opdat zij weer met vrijmoedigheid in de voorrechten mogen deelen van een lidmaat onzer Kerk. Voorts achten wij het wenschelijk, dat de Algemeene Vergadering het op het hart drukke van predikanten en kerkeraads-leden zoodanige personen te bezoeken en te vermanen en langs dezen weg hen terug te brengen.

Na bespreking besloot men deze zaak aan de kerkeraaden over te laten, om naar bevind van zaken in elk bijzonder geval te handelen.

WISCKEL.

Voor Kinderen.

OOST EN WEST.

V.

IN GUNST.

Eenige maanden gingen voorbij. Graaf De Raye had zich in dien tijd in Denemarken nieuwe vrienden verworven, en was bij het hof zeer in gunst geraakt.

Dat bleek al spoedig, toen koning Christian 1 hem tot een hoogen post in het leger bevorderde. Zoo als wij weten, had de graaf een dergelijken ook in Frankrijk bekleed. Als krijgs-kundige had graaf De Raye een goeden naam, en de Deensche vorst had zeer goed begrepen, welk een aanwinst het kon zijn, als zulk een man in het leger kwam, temeer wij Denemarken destijds meermalen in oorlog was gewikkeld. Zoo werd dan de graaf groot maarachalk in het Deensche leger. Hij betrok te Kopenhagen een fraaie woning, en zag zich in staat gesteld, op den ouden voet te leven, daar hij een goede beroeping trok. Wat echter zijn schoone bezittingen in Frankrijk betrof, die waren na zijn vlucht door de regeering verbeurd verklaard en dus voor goed verloren.

Zoo verlieten twee jaren, waarin de graaf en zijn gezin, zich allengs geheel thuis begonnen te gevoelen in hun nieuwe woonplaats. Wel kwam, vooral bij de gravin, meermalen neer een vurig verlangen op naar het zuiden, waar het „schoone Frankrijk" zoons de bewoners van dat land, het vaak — en met recht — noemen. Maar al zouden allen gaarne hun land eens wedergezien hebben, ze begrepen hoe dat nu onmogelijk was, en dat zij alle reden hadden, den Heere God te danken, die hen, in onderscheiding van velen, zulk een gunstig lot bereidde, die hen naar een vrij land had gevoerd, waar zij velen wonden, die met hen een geloof hadden, en hen met liefde bejegenden. Zoo was er alle reden om God te danken, ook al was men ver van het vaderland, en al was om des geloofs wil, veel aardisch goed prijs gegeven.

De koning had intusschen gelegenheid gehad, om op te merken, wek een kundig en „nap man" hij in den Franschen graaf had gewonnen. De laatste verkeerde zeer veel aan het hof, en werd door den koning telkens geraadpleegd over allerlei gewichtige zaken, het leger betreffende. Evenzoo vertoehden de gravin en haar kinderen meermalen ten hove, of werden er te gast gevraagd, en zeer vriendelijk door den ko-